

УДК 373.3

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.3.12>

Софія ПОТЮК

аспірантка кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Львівська обл., Україна, 82100

ORCID: 0000-0003-0887-5808

Бібліографічний опис статті: Потюк, С. (2022). Особливості застосування здоров'язбережувальних технологій в початковій школі. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 82–88, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.3.12>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В статті висвітлено сутність та особливості формування здорового способу життя учнів початкової школи при умові застосування здоров'язбережувальних технологій.

Метою статті є аналіз процесу формування здоров'язбережувальної компетенції дітей молодшого шкільного віку та визначення ролі й місця закладу початкової освіти в означеному процесі.

Проаналізовано наукову базу дослідження формування здорового способу життя за допомогою здоров'язбережувальних технологій у початковій освіті. Аналіз показав на те, що вони видозмінювались разом з появою нових глобальних викликів. Визначено сутність поняття здоров'язбережувальні технології як один із чинників формування здорового способу життя дітей. Наведено підходи до трактування понять, акцентовано увагу на класифікації технологій у галузі здоров'язбереження. Процес формування здорового способу життя полягає у власній активності дитини, а результат досягається за допомогою здоров'язбережувальних технологій: казкотерапії, музикотерапії, пісочної терапії, пет-терапії, фототерапії, ігрової терапії, лялькотерапії, бібліотерапії, терапії кольором, сміхотерапії, ароматерапії, літотерапії тощо. Виявлено роль вчителя та переваги впровадження нетрадиційних технологій в навчально-пізнавальній діяльності, що передбачають цілеспрямовану суб'єкт-суб'єктну взаємодію, послідовну систему активних дій усіх учасників освітнього процесу. На основі аналізу розглянутих технологій можна стверджувати, що в умовах сьогодення є нагальна потреба в застосуванні атр-терапевтичних ехнологій, які б реалізувалися в закладі початкової освіти та у сім'ї.

Зроблено узагальнюючі висновки, що для формування здорового способу життя доцільно застосовувати здоров'язбережувальні технології, що надають змогу зміцнювати та зберігати належне здоров'я молодших школярів, піклуватися про високий рівень їх самореалізації.

Ключові слова: здоров'язбережувальні технології, здоров'язбережувальні компетенції, молодші школярі НУШ, початкова освіта, здоровий спосіб життя.

Sophia POTIUK

Postgraduate Student at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Drohobych State Pedagogical University of Ivan Franko, Ivana Franka Str., 24, Drohobych, Lviv Region, Ukraine, 82100

ORCID: 0000-0003-0887-5808

To cite this article: Potiuk, S (2022). Osoblyvosti zastosuvannya zdorov'yazberezhual'nykh tekhnolohiy v pochatkoviy shkoli [Peculiarities of using health-preserving technologies in primary school]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 82–88, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.3.12>

PECULIARITIES OF USING HEALTH-PRESERVING TECHNOLOGIES IN PRIMARY SCHOOL

The article highlights the essence and features of using health-preserving technologies for formation healthy lifestyle of students in the primary school in the frame of New Ukrainian School.

The purpose of the article is to analyze the process of formation of health-preserving competencies junior students of New Ukrainian School and to determine the role and place of primary school in this process.

The scientific basis of the formation healthy lifestyle research in primary educational is analyzed. Analysis showed that they have changed with the emergence of new global challenges. The essence of the concept of health-preserving technologies as one of the factors for the formation of a healthy lifestyle of children is determined. Emphasis is placed on classification helth-preserving technologies. The process of forming a healthy lifestyle is based on the child's activity, And

the result is achieved through health-preserving technologies: fairy tale therapy, music therapy, sand therapy, pet therapy, phototherapy, game therapy, puppet therapy, bibliotherapy, color therapy, laughter therapy, aromatherapy, lithotherapy, etc. The advantages of introducing nontraditional technologies into the educational process are clarified and role of teacher. It is shown that health-saving technologies imply purposeful interaction of teachers and students, a consistent system of active actions of all participants of the educational process. All things considered, in today's conditions there is a need to use healthcare technologies that would be implemented in primary school and family.

Generalized conclusions are made that health-preserving technologies make it possible to ensure the proper health of junior students of New Ukrainian School, to take care of their high level of self-realization, to develop a healthy lifestyle.

Key words: *health-preserving technologies, health-preserving competencies, junior students of New Ukrainian School, primary education, healthy lifestyle.*

Актуальність проблеми. XXI століття в світі – це час змін в технологічному процесі, який відображається прогресом в техніці, науці, інформаційних технологіях. Наша країна орієнтована на включення у світовий освітній простір, тому реалізуються нові парадигми освіти. Сучасний період в Україні характеризується як століття перемін і реформ, водночас, коректив у всі сфери діяльності, та й взагалі, у розвиток українського суспільства внесла війна російських військ проти мирного населення. В умовах небезпеки спостерігається постійна тривога, стреси, депресія, що ведуть до негативних наслідків і одним, з яких є відсутність мотивації до ведення здорового способу життя як і дорослих, так і дітей. Актуальною залишаються також проблема розумових, емоційних і фізичних перенавантажень, які ведуть до зростання чисельності підростаючого покоління з порушеннями психологічного та фізичного розвитку, функціональними обмеженнями.

Освіта – це змінний гнучкий феномен відповідно до тенденцій та реалій змінюються зміст, форми, методи. Сучасна система освіти покликана покращувати рівень освіти українців, тому на основі впровадженої освітньої реформи «Нова українська школа», ми можемо стверджувати про модернізацію змісту, оптимізацію навчального матеріалу за допомогою сучасних технологій, в якій здобувачі освіти із задоволенням навчаються, а отримані знання застосовують в повсякденному житті, що стало основою для встановлення фундаменту до нової структури школи. Спостерігається потреба в інноваціях, що актуалізує створення середовища, в якому індивідуальний розвиток особистості має змогу перейти на продуктивний рівень, тому доцільно застосовувати нові технології для формування здорового способу життя на засадах мистецтва, що апелюють до емоційного зв'язку з інформацією та

естетичною привабливістю, і забезпечують варіативні грані її розуміння. Творчий характер освітнього процесу – обов'язкова умова здоров'язбереження (Romanec', 2018, p. 189). Звертаємо увагу, що інноваційні зміни повинні впроваджуватись відповідно до принципу поєднання традиційного з інноваційним. В навчально-пізнавальній діяльності закладені різні підходи до учнів: особистісно-орієнтовний, діяльнісний, тематичний, компетентнісний, диференційований.

Актуальною проблемою сучасної педагогічної науки є розроблення нових моделей організації в загальноосвітніх навчальних закладах освітнього процесу, спрямованого на формування в здобувачів освіти здоров'язбережувальної компетентності, що є передумовою введення здорового способу життя. Узагальнюючи вищесказане, можемо стверджувати, що використовувати лише традиційних методів недостатньо, а з розвитком технологій та збільшенням стимулів у здобувачів освіти з'являється необхідність впровадження інноваційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як свідчить вивчення і аналіз наукових джерел, проблема формування здорового способу життя молодших школярів за допомогою використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-пізнавальній діяльності початкової школи була і є предметом дослідження значної кількості вітчизняних та зарубіжних науковців. Значний внесок дослідники зробили у вивчення даного питання, а саме: обґрунтовано категорії «здоров'я», «здоров'язбережувальні технології», «здоров'язбережувальне середовище», запропоновані класифікації здоров'язбережувальних технологій.

Однак, незважаючи на численні напрацювання з означеного питання, проблема формування здорового способу життя була і залишається об'єктом пильної уваги педагогічних досліджень.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні доцільності та необхідності використання здоров'язбережувальних технологій для формування здорового способу життя молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Немає нічого важливішого для людини, як здоров'я, тому потрібно сприяти веденню здорового способу життя з раннього дитинства спочатку в родині, потім в закладах дошкільної освіти та в закладах загальної середньої освіти, який складається з трьох рівнів освіти (початкової освіти, базової середньої освіти та профільної середньої освіти).

Реформування освіти в Україні, посприяло створенню нових можливостей, які надали змогу переосмислити та оцінити систему освіти нашої країни, ознайомитись та відповідно до потреб здобувачів освіти використовуються практики, методи інших країн, таких як: Фінляндії, Канади, Польщі та ін. З липня 2018 року здійснюється реалізація проекту фінської підтримки реформи української школи «Навчаємось разом», який триватиме до 2023 року. Завдяки впровадженій Концепції «Нова українська школа» реформування спрямоване на побудову нової структури школи, модернізації організації освітнього процесу, нормалізації навчального навантаження, формування компетентностей для успішної самореалізації в суспільстві, зокрема включаючи здоров'язбережувальну компетентність, яка детально розглядається на сторінках Державного стандарту початкової освіти (21 лютого 2018 р.), який ґрунтується на одному із принципів – здоров'я, що передбачає формування здорового способу життя та створення умов для психоемоційного розвитку.

Більш детально розглянемо формування здорового способу життя під час навчально-пізнавальної діяльності учнів початкових класів, тому що серед численних досліджень ми спостерігаємо доволі негативну тенденцію і з кожним роком вона погіршується, дійсно мала кількість випускників загальноосвітніх закладів залишаються повноцінно здоровими.

Початкова освіта – один із етапів цілісного розвитку дитини. Відповідальність за навчання і виховання школярів покладається на заклади початкової освіти та батьків. В основі Нової української школи закладено використання

компетентнісного підходу, що передбачає надання переваги практичній спрямованості, тобто навчальні предмети проходять крізь призму формування відповідального ставлення до власного життя. З огляду на те, що основним завданням початкової школи стає виховання компетентної особистості, яка володіє не тільки знаннями, а й уміє застосовувати їх у житті, діяти адекватно у відповідних ситуаціях, адаптуватися до складних соціальних умов, долати життєві труднощі, підтримувати своє здоров'я на належному рівні та надавати опір негативним впливам. При цьому особливого значення набуває цілеспрямоване формування у дітей умінь і навичок здорового способу життя (Рівненко, 2017, р. 31). За сучасних реалій особливу увагу звернути на навчання молодших школярів зберігати та зміцнювати своє здоров'я, а в педагогічній діяльності актуалізувати сприяння активної участі в формуванні здорового способу життя кожного за допомогою здоров'язбережувальних технологій.

У науковій літературі трапляються різноманітні тлумачення поняття «здоров'язбережувальних технологій». Детально проаналізувавши діяльність науковців ми ознайомилися з кількома варіантами розгляду поняття здоров'язбережувальні технології: як певний прийом, метод чи методика; як сукупність певних технік, за допомогою яких реалізується освітнє чи інше педагогічне завдання; як опис процесу досягнення запланованих результатів, сукупність яких відображає певні зміни в здоров'ї учасників педагогічної взаємодії (Vashchenko, Svyrydenko, 2005, р. 3). Зокрема, дослідники Л. Тіхомірова, А. Мітяєва розуміють здоров'язбережувальну технологію не як самостійну педагогічну технологію, а як характеристику освітніх технологій, тобто наскільки вона зберігає здоров'я учнів, чи є вона здоров'язбережувальною (Onyshchenko, Lykhovyd, 2016, р. 123).

Також існує декілька чинних класифікацій здоров'язбережувальних технологій. Розглянемо класифікацію, над якою працювали сучасні українські дослідники М. Гончаренко та С. Лупаренко: медикогігієнічні; фізкультурно-оздоровчі; екологічні здоров'язбережувальні; лікарські оздоровчі; соціально-адаптуючі й особистісно розвивальні технології; здоров'язбережувальні освітні технології; тех-

нології забезпечення безпеки життєдіяльності (Onyshchenko, Lykhovud, 2016, p. 125). Подібною до запропонованої класифікації технологій, спрямованих на збереження і зміцнення здоров'я учнів, є позиція О. Аксьонової. Вчена пропонує групувати технології на такі, що зберігають здоров'я учнів та такі, що формують різні складові здоров'я учнів, зокрема:

– здоров'язбережувальні – валеологічно обґрунтоване сполучення операцій, спрямованих на активізацію резервних можливостей особистості людини, які забезпечують безпечний її розвиток, навчання, виховання;

– здоров'яформувальні – дводомінантна взаємодія в системі «учень-вчитель», сполучення складових якої забезпечує валеологічний супровід індивідуального освітнього маршруту (Aksonova, 2007, pp. 251–252).

За слухним зауваженням О. Дубогай, «будь-які здоров'язберігальні рухові технології передбачають зміну діяльності, чергування інтелектуального, емоційного та рухового її видів для індивідуальної, парної, групової (за рядами або весь клас) форм роботи, що стимулює миттєве мислення учнів, сприяє поширенню їхньої рухової активності, своєчасному запобіганню розумовій утомі, учить дружнього та гуманного спілкування, розвиває патріотичну відповідальність у команді, уміння поважати думки й помилки інших за рахунок створення ігрових ситуацій, нестандартних інтегрованих уроків» (Dubohay, 2015, p. 70).

В теперішній час впроваджується багато інноваційних корекційних освітніх технологій для всебічного гармонійного розвитку особистості та освітніх моделей для взаємодії з особами, які мають вади психофізичного розвитку. Використовуються інноваційні освітні технології, відповідно рівня навченості, емоційно-вольового розвитку та індивідуальних пізнавальних запитів. Процес формування здорового способу життя полягає у власній активності дитини, а результат досягається за допомогою здоров'язбережувальних технологій: казкотерапії, музикотерапії, пісочної терапії, пет-терапії, фототерапії, ігротерапії, лялькотерапії, бібліотерапії, терапії кольором, сміхотерапії, ароматерапії, літотерапії тощо. Розглянемо особливості застосування декількох здоров'язбережувальних технологій та вплив на молодших школярів.

Казкотерапія – це педагогічна технологія, в основі якої робота над казкою для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії з навколишнім світом. Казкотерапія сприяє формуванню зв'язку між казковими подіями та поведінкою в реальному житті, перенесенню казкових смислів у реальність. Казки є терапевтичним засобом, який має змогу впорядкувати внутрішній світ школярів. (Sadova, 2015, p. 295)

Музикотерапія – це складова частина психолого-педагогічних і психотерапевтичних методів, які сприяють подоланню бар'єрів у спілкуванні, розумінню себе та інших, зняття психічного напруження, створенні можливостей для самовираження, набутті навичок адекватної групової поведінки та соціалізації. Для роботи з дітьми молодшого шкільного віку використовують методи: музично-рухові ігри і вправи, вокальні вправи-співи, музичне малювання, групову імпровізацію (Bankul, 2010, pp. 118–119).

Пісочна терапія – один із видів естетотерапевтичного впливу на особистість, який спрямований на емоційно-чуттєвий стан та творчу самореалізацію в навчально-виховному середовищі початкової школи. Основою даної техніки є рішучість до дій, бо дитина відчуває себе захищеною і незалежною від зовнішніх чинників, які впливають на її внутрішній світ. Під час заняття спостерігаються ситуації, де учні не можуть передати свої переживання через затримку розвитку чи недостатній розвиток вербального апарату. Здебільшого допоможе сендплей – маніпулюючи різними предметами, піском, водою відбувається перехід від мотивів як до свідомих, емоційно забарвлених до спонукань як узагальнених, найбільш усвідомлених; спосіб позбавлення внутрішнього напруження, що підвищує впевненість в собі.

Пет-терапія – педагогічна інноваційна технологія, що спрямована на створення позитивних емоцій або усунення страху за допомогою тварин (кішки, собаки, кролика, птаха, коня тощо), тобто поєднує в собі лікувальний ефект із задоволенням і приємними враженнями від спілкування з тваринами. Технологія використовує здоров'язбережувальний потенціал природи, що дає можливість оптимальним шляхом коригувати здоров'я дітей.

Фототерапія – це інноваційна технологія, яка спрямована на вирішення психологічних проблем за допомогою створення та сприймання фотографій. Під час терапії можлива дискусія або використання види творчої діяльності, що допомагає розкрити творчий потенціал, почуття власної значущості, підвищити рівень самооцінки, сформуванню артикуляційний апарат.

Ігротерапія – педагогічна технологія, в основі закладений психотерапевтичний вплив на дітей дошкільного віку та молодших школярів з використанням гри для виявлення відхилень від нормальної поведінки та корекції їх у поведінці й подолання різних труднощів, які спричинені різними факторами (агресивності, замкнутості тощо).

Ароматерапія – це здоров'язбережувальна технологія, полягає у застосуванні фітомішечків чи розбризкуванні ефірної олії (лаванди, меліси, м'яти) для заспокоєння.

Проекти – це плідна та корисна освітня технологія, в якій підвищується мотивація учнів початкової школи до навчання, завдяки притаманній відтворюваності, творчості, інтеграції, а також можливості вільного вибору. Проектна діяльність включає елементи дослідно-пошукової діяльності. У Новій українській школі в процесі роботи над проектом молодші школярі самостійно ставлять мету і керують діяльністю, а в результаті випускники початкової школи мають сформовані елементарні науково-дослідні навички, що являється позитивною динамікою за якістю знань.

Надзвичайно важливою у застосуванні здоров'язбережувальних технологій є роль педагога, якому доводиться освоювати нові методи роботи: при суб'єкт-суб'єктній взаємодії з молодшими школярами для вирішення проблемних ситуацій у форматі особистісно-орієнтованого навчання. Оскільки, однією з вимог до сучасного вчителя є різносторонність його особистості, тобто це фахівець, якому притаманні загальні та професійні компетентності, які прописані в професійному стандарті вчителя початкових класів: мультидисциплінарність, здатність до адекватного сприйняття потреб суспільства, що спрямовує професійну діяльність на розвиток свідомого громадянина, володіння ключовими компетентностями XXI століття, здатність до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами, здатність організувати безпечно середовище і викорис-

товувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу, здатність формувати в учнів культуру безпечного та здорового життя (Nakaz № 2736 від 23.12.2020).

Завдяки оновленому та здоров'язбережувальному змісті освіти, формам та методам спостерігаються відчутні зміни у становленні особистості: формування творчої спрямованості особистості, що передбачає усвідомлення нею значення творчих, гуманістичних потреб, мотивів, цілей як провідних у її розвитку та майбутній життєдіяльності; формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя учнів; розвиток в учнів необхідних життєвих вмінь і спеціальних навичок, які зменшують схильність молоді до ризикованої поведінки (Dahnyuk, 2018, p. 26).

Використовувати арт-терапевтичні технології в початковій школі можна як і під час уроків з вчителем або на групі продовженого дня з вихователем, так і вдома з батьками, через те, що вони не вимагають особливих вмінь. Важливим при проведенні є те, що молодші школярі повинні бути активно залучені в цей процес і рекомендовано систематичне проведення занять: 1–2 заняття в тиждень. Для оздоровлення на уроках чи в позакласній діяльності можна застосовувати завдання різноманітні: від прослуховування музичних творів до малювання пальчиками, мильними бульбашками, нитками, пластиліном, конструювання, оригамі, дихальні гімнастики, фізкультхвилинки, пальчикові гімнастики, звукові гімнастики, пет-терапії, кольоротерапії тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На основі виконаного дослідження з'ясовано, що однією з передумов формування здорового способу життя є впровадження здоров'язбережувальних технологій, це актуальне питання, яке розглядалось і розглядається багатьма дослідниками: особливості та класифікація. Використання здоров'язбережувальних технологій передбачає систематичність та власну активність молодших школярів. Надзвичайно важлива роль вчителя, перед якими відкриваються можливості для формування здоров'язбережувальних компетентностей на основі впровадження інноваційних технологій. Переваги технологій полягають у тому що, з одного боку, до сприйняття інформації залучаються одразу декілька каналів чуття – слух,

зір, нюх, дотик, а з іншого – активізується уява, що сприяє кращому сприйняттю та засвоєнню інформації. Досягнення позитивних результатів: зміцнення та збереження здоров'я молодших школярів, піклування про високий рівень самореалізації, можливе за умов доступної навчально-матеріальної бази, при систематич-

них та послідовних активних діях усіх учасників освітнього процесу.

До подальших напрямів наукових студій відносимо дослідження можливостей формування здорового способу життя молодших школярів за допомогою здоров'язбережувальних технологій при взаємодії сім'ї і школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аксьонова О.П. Визначення здоров'язберігаючих і здоров'яформуючих педагогічних технологій у моделі школи сприяння здоров'ю. Сучасні проблеми науки та освіти: Матеріали Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції. Харків : ХНУ ім. В.Н. Карабіна, 2007. С. 251–254.
2. Банкул Л. Д. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ МУЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ В УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ // Збірник наукових праць «Педагогічні науки». 2010. №. 55. С. 116–120.
3. Ващенко О. Організація здоров'язберігаючої діяльності початкової школи / О. Ващенко, С. Свириденко// Початкова освіта. 2005. № 46. С. 2–4.
4. Дахнюк Г. І. Здоров'язбережувальні аспекти сучасного уроку. Формування інноваційного здоров'язбережувального освітнього середовища: досвід проектування і реалізації : матеріали круглого столу / упоряд. Н. А. Поліщук. Луцьк : ВІППО, 2018. С. 22–26.
5. Дубогай О. Навчання учнів початкової школи в системі здоров'язбереження засобами освітньо-рухової методики / Олександра Дубогай // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць. 2015. № 3(31). С. 69–74.
6. Онищенко Н.П. Здоров'язбережувальні технології у системі підготовки майбутніх учителів до інноваційної діяльності / Н.П. Онищенко, О.Р. Лиховид // *Молодий вчений*. 2016. № 9.1(36.1). С. 122–126.
7. Півненко Ю.В. Психолого-педагогічні умови впровадження здоров'язберігаючих технологій в освітній процес початкової школи. Теорія та методика фізичного виховання. 2017. № 5. С. 31–34.
8. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: Наказ № 2736 від 23.12.2020. URL: https://rada.info/upload/users_files/41868892/07679bad4b9af36be54148ac42826c1b.pdf (дата звернення 20.06.2022).
9. Романець А. Мета здоров'язберігаючих технологій в початковій школі в умовах реалізації концепції Нової української школи. Формування стратегій міжкультурної комунікації особистості учня в онтогенезі: від методики до методології: тези міжнародної науково-практичної конференції (13–14 вересня 2018 р.). Мелітополь, 2018. С. 188–192.
10. Садова І. Казкотерапія–сучасний метод роботи з дітьми, які мають особливі потреби //Актуальні питання гуманітарних наук. 2015. №. 11. С. 293–298.

REFERENCES:

1. Aksonova, O.P. (2007). Vyznachennia zdoroviazberihaiuchykh i zdoroviaformuiuchykh pedahohichnykh tekhnolohii u modeli shkoly sprianniia zdoroviu [Identifying health-saving and health-educating pedagogical technologies in the School of Health model]. *Suchasni problemy nauky ta osvity: Materialy Mizhnarodnoi mizhdystsyplinarnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. Kharkiv : KhNU im. V.N. Karabina, 251–254. [in Ukrainian]
2. Bankul, L. D. (2010). TEORETICHNI ASPEKTI VIKORISTANNYA MUZICHNOЇ TERAPIЇ V UMOVAH POCHATKOVOЇ SHKOLI. Zbirnik naukovih prac' «Pedagogichni nauki», (55), 116–120. [in Ukrainian]
3. Vashchenko, O., & Svyrydenko, S. (2005). Orhanizatsiya zdorov'yazberihayuchoyi diyal'nosti pochatkovoyi shkoly. *Pochatkova osvita*, 46, 2–4.
4. Dahnyuk G. I. (2018) Zdorov'yazberezhual'ni aspekti suchasnogo uroku. Formuvannya innovacijnogo zdorov'yazberezhual'nogo osvitn'ogo sere dovishcha: dosvid proektuvannya i realizacii : materialy kruglogo stolu / uporyad. N. A. Polishchuk. Luc'k: VIPPO, 22–26. [in Ukrainian]
5. Dubohay, O. (2015). Navchannya uchniv pochatkovoyi shkoly v systemi zdorov'yazberezhennya zasobamy osvitn'o-rukhovoyi metodyky. *Fizychne vykhovannya, sport i kul'tura zdorov'ya u suchasnomu suspil'stvi*: zb. nauk. pr., 3, 69–74. [in Ukrainian]
6. Onyshchenko, N. P., & Lykhovyd, O. R. (2016). Zdorov'yazberezhual'ni tekhnolohiyi u systemi pidhotovky maybutnikh uchyteliv do innovatsiynoyi diyal'nosti. *Molodyy vchenyy*, (9.1.), 122–126 [in Ukrainian]

7. Pivnenko, Yu. V. (2017). Psyholoho-pedahohichni umovy vprovadzhennya zdorov'yazberihayuchykh tekhnolohiy u osvritniy protses pochatkovoyi shkoly. *Teoriâ ta Metodika Fizičnogo Vihovannâ*, (5), 31–34. [in Ukrainian]
8. Pro zatverdzhennya profesijnogo standartu za profesiyami “Vchitel' pochatkovih klasiv zakladu zagal'noi seredn'oi osviti”, “Vchitel' zakladu zagal'noi seredn'oi osviti”, “Vchitel' z pochatkovoï osviti (z diplomom molodshogo specialista”): Nakaz № 2736 vid 23.12.2020 URL: https://rada.info/upload/users_files/41868892/07679bad4b9af36be54148ac42826c1b.pdf (data zvernennya 20.06.2022). [in Ukrainian]
9. Romanec', A. (2018). Meta zdorov'yazberigayuchih tekhnologij v pochatkovij shkoli v umovah realizacii *Koncepcii» Novoï ukrains'koï shkoli»*. Formuvannya strategij mizhkul'turnoi komunikacii osobistosti uchnya v ontogenezi: vid metodiki do metodologii: tezi mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii (13–14 veresnya 2018 r.), 188–192. [in Ukrainian]
10. Sadova, I. (2015). Kazkoterapiya–suchasnij metod roboti z dit'mi, yaki mayut' osoblivi potrebi. *Aktual'ni pitannya gumanitarnih nauk*, (11), 293–298.